

Un museu dedicat al tabac

Un nou equipament museístic, recentment obert al públic a Andorra i únic al món en la seva especialitat, mostra, en el marc d'arqueologia industrial d'una antiga fàbrica que va funcionar entre el 1909 i el 1952, tot el procés d'elaboració del tabac alhora que interpel·la els visitants sobre temes sensibles com el contraban i els efectes de fumar per a la salut.

Andorra i el tabac han anat sempre de bracet. El caciquisme ramader dels temps històrics, que va ser a la base de l'acumulació de capital per part d'unes poques famílies andorranes, va ser compensat, a partir dels segles XVII i XVIII, amb la dedicació d'una capa més baixa i més àmplia de l'estrat social al conreu de la planta del tabac, que els pagesos andorrans podien exportar als països veïns gràcies als "privilegis" que de forma continuada concedien les corones de França i Espanya a la producció del petit país pirinenc, que històricament ha viscut en una relativa pobresa alleugerida pels beneficis de la protecció agroramadera.

A la darrereria del segle XIX i començament del XX, les plantacions, fins llavors d'una extensió discreta, van començar a augmentar, especialment a les parròquies més baixes i de clima menys rigorós de Sant Julià de Lòria i Andorra, i al mateix temps la proverbial tana, o tabac picat sense elaborar, que es venia a pes en petites botigues familiars, es va veure aviat acompanyada per productes elaborats i empaquetats, que presagiaven l'ascens de la indústria tabaquera com un dels puntals de l'economia andorrana del segle XX.

Una de les primeres fàbriques de tabac va néixer el 1909 per iniciativa de Julià Reig Roqueta, un productor de tabac de Sant Julià de Lòria que en la moderna història econòmica i política del país es pot situar com a capdavanter de la saga dels Reig, que al llarg del segle XX, a més de ser un dels grans noms de la indústria tabaquera, desta-

carien en el desenvolupament d'altres branques econòmiques, com la banca, i donarien al país homes d'estat, com el síndic Julià Reig Ribó o el primer cap de Govern, Oscar Ribas Reig.

L'edifici de l'antiga fàbrica de Cal Rafeló, situada a tocar del nucli antic de Sant Julià de Lòria i coneguda localment com "la fàbrica vella dels Reig", ha estat completament restaurat després de mig segle de no ser utilitzat, però amb la sort de conservar l'interior intacte, i, de la mà de la Fundació Julià Reig, ha esdevingut la seu d'un equipament museístic únic al món en les seves característiques i que només podia tenir Andorra com a marc: el Museu del Tabac, que es va inaugurar a final del mes passat.

Una immersió en el túnel del temps. Només entrar, quan la primera de les quatre sales del recinte és encara completament a les fosques, es percep ja l'aroma àcida característica de les fulles de tabac penjades a assecar a les quatre parets i al sostre. Tot seguit, comença la visita d'una composició museística que combina el vell i el nou mitjançant la reconstrucció de l'antiga fàbrica amb les seves mateixes màquines i estris, i amb el suport de les més modernes tècniques audiovisuals.

El visitant, acompanyat de les veus en *off* d'una vella cigarrera i d'un antic operari de la fàbrica, va descobrint tot el procés de producció, amb els balots o fardells de fulles assecades, que eren desfets a fi de separar el tabac de la palla, operació que era seguida pel procés de fermentació; l'arruixada amb secrets

MUSEU DEL TABAC

La composició dels additius aromàtics, segons la veu en off de la cigarrera que gula el visitant, "només la sabla l'amo". El museu, a la seva "sala de les aromes", ofereix una mostra de vells flascons amb els productes que integraven les antigues fórmules secretes: aigua tomolada, colorant de cedre, essència de trèvol, aigua de trementina...

preparats aromàtics –amb un nou tast d'aromes sortits de vetustos calaixos que el públic pot obrir i tancar–; el 'despalillat' o separat de troncs i fulles; l'aparatoso màquina de ventar; l'elaboració de la picadura i l'escafarlata; el despatx amb els llibres d'assentaments; les velles labors empaquetades; i la fabricació de cigarretes i de cigars.

La visita és una immersió en el túnel del temps d'una fàbrica que va iniciar les seves activitats el 1909 i va tancar les portes el 1952, en obrir-se la nova fàbrica Reig, que avui encara elabora cigars autòctons, com els proverbials Don Julián, amb els quals, amb l'anell personalitzat per encàrrec, des d'Andorra s'inunda les celebracions de casaments dels països veïns.

El museu és també una lliçó d'història econòmica d'un país en què la producció de tabac ha estat modernament una base econòmica fonamental, amb sis fàbriques en funcionament el 1925, algunes de les quals encara avui existents. Així, s'hi veu com la relativa pobresa de les primeres dècades del segle XX, en què tots els processos d'elaboració es feien de forma manual, va do-

nar pas a un primer salt qualitatiu durant la Guerra Civil espanyola, en què l'augment exponencial de la demanda va produir ingressos suficients per accedir a la mecanització, i com després de la guerra mundial el potencial de la fàbrica va experimentar un segon salt, amb la comercialització de rajoles de picadura tan conegudes com La Dorada o La Nueva Habana, elaborades "integrante con tabaco de Vuelta Arriba" –curios topònim andorrà de ressonàncies cubanes–, la multiplicació de labors de cigarrets autòctons –entre els quals els emblemàtics La Carmela, Charlemagne, Regios, Dux o The Club–, i l'ús de les primeres llicències per elaborar marques americanes, com Lucky Strike i Chesterfield.

Temes "sensibles". El Museu del Tabac no és, però, únicament l'exposició de la història d'una fàbrica. La proposta que es fa al visitant conté també un minuciós relat de la història del tabac, des de la seva descoberta pels colonitzadors d'Amèrica fins a la indústria tabaquera mundial avui, passant pel seu conreu i producció a Andorra.

Paral·lelament a la realitat històrica del tabac des del punt de vista econòmic i de l'hàbit de fumar en el terreny social, l'equipament andorrà afecta sense complexos dos temes "sensibles" que per motius diferents, però coincidents, haurien pogut ser considerats tabú dins aquesta proposta museística concreta: d'una banda, la pràctica del contraban, tan lligada també històricament a l'escenari andorrà, i, de l'altra, les seqüeles de l'hàbit de fumar en la salut de les persones.

El contraban és tractat amb valentia i sinceritat com la realitat que va ser durant molts anys. La proposta museística també descriu la història andorrana d'aquest peculiar "comerç exterior" que durant molt temps havia ajudat a pal·liar les necessitats econòmiques de molta gent d'Andorra i de les comarques veïnes. S'hi descriu tot el procés que implicava l'ús d'animals i de vehicles, amb la realitat dels passadors o paquetaires, distingint entre el contraban gros o especulatiu i el contraban petit o de subsistència, i que sovint també implicava la col·laboració dels gendarmes o els duaners dels països veïns. I la veu en off del relat interpel·la el visitant amb la pregunta: "En passar la frontera, tothom ha dit sempre la veritat al guàrdia quan li ha preguntat: *¿Tiene algo que declarar?*".

L'àrea del museu destinada als efectes de fumar sobre la salut és la que tanca la visita. Historiant els anatemes de tipus moral que ha rebut l'hàbit des de la mateixa colonització del continent americà –quan algunes cròniques el qualificaven de "*vicio muy malo para salir del sentido*"–, el tractament dels perills reals sobre la salut humana es fa des de l'angle purament informatiu i apel·lant a la responsabilitat de cadascú. Tanca la visita al museu la contraposició, en dues pantalles de televisió situades de costat, de dos spots publicitaris: l'un de propaganda d'una marca de cigarretes i l'altre pertanyent a una campanya oficial sobre els efectes nocius del tabac; és a dir, la incitació i la dissuasió.

Centre de recerca. La creació del Museu del Tabac, portada a terme per

la Fundació Julià Reig a partir d'un estudi etnogràfic de la historiadora andorranera Isabel de la Parte, va molt més enllà de la proposta estàtica de la visita pública i es proposa ser la base d'un centre de recerca i documentació per al qual es compta amb l'Arxiu Reig, un fons documental i d'imatge que abasta tot el darrer segle, segons afirma a EL TEMPS la directora del museu, Mireia Masgrau. La vocació pedagògica del projecte es plasmarà aviat en un programa pedagògic, en el qual s'està treballant, i que permetrà als alumnes de les escoles d'Andorra treballar sobre aquest aspecte de la història del país. El museu també té adjunta una zona d'exposicions i disposarà aviat de diverses sales d'actes per a activitats pedagògiques i socials.

Oscar Ribas Reig, president del patronat de la Fundació Julià Reig, explica que la creació del museu ha culminat una vella aspiració dels seus oncles Julià i Serafí Reig, i del conjunt de la família, que d'aquesta manera "ret homenatge a la vella fàbrica, que no és res més que totes les persones que la van fer funcionar". El qui va ser cap de Govern d'Andorra recorda que ell mateix, quan tenia set o vuit anys, en els períodes de vacances escolars, també donava un cop de mà a la fàbrica, i així mateix ho feia els estius en la seva època d'estudiant universitari, com a treballador manual, fins que més tard s'hi va incorporar durant un temps en les tasques administratives.

Àlvar Valls

La Nueva Habana va ser un producte estrella durant algunes dècades. Posar noms cubans donava prestigi. A l'esquerra, imatges d'operaris de la vella "fàbrica dels Reig", la de Cal Rafeló.

MUSEU DEL TABAC

Cines Babel
Cines Albatros **Cines Albatros**

Todo lo demás

de Woody Allen

Si presentes aquesta butlleta tindràs el següent preu especial:

Si ets subscriptor d'EL TEMPS:
4€ de dilluns a dijous
i 4,40€ cap de setmana
(cal acompanyar justificant de pagament)

Si ets lector d'EL TEMPS:
4€ de dilluns a dijous

Fra Lluís Colomer, 4 Acc. VALÈNCIA

